

MELIKA SALIHBEG BOSNAWI

KATARZIČNI SNOVI
YÂ FILISTÎN

(f r a g m e n t i)

SAN OSMI
ili
PREOBRAZBA

Znam da mi niko živ neće vjerovati, baš zato i pričam. Srela sam ljetos Franza K. u Tûhu. Malom, prljavom gradiću između Kaira i Aleksandrije, gdje u kolovozu i rujnu možete naći prekrasne dinje. (Žute, djevojački oble, i glatke, ko mjesečina). Srela sam ga u jednoj mračnoj, sirotinjskoj, ordinaciji, gdje je rdio, gotovo besplatno, po završetku posla u kairskoj bolnici. Nisam ga imala vremena ni pogledati prije operacije. Možda bih zauvijek propustila priliku tog čarobnog prepoznavanja, da nije ukoracio, pravo, u moje oči, baš u trenutku kada sam izlazila iz, anestetičkog, sna.

Prvo, satima se nisam budila. Onda sam čula, nekim okrajkom čula, poziv, koji je ličio na paniku. *Mister, probudite se!* drmusala me je njegova asistentica, sve manje nježno, a ja sam, bezglasno, uporno, svim silama, odbijala doći. Toneći, u vir, besvijesti, dok me isti vir, svijesti, izbacivao nazad. U javu. (Ah, bilo je tako neopisivo lahko, i bezbolno, biti u nebiću!)

Onda su pozvali njega u pomoć. Napokon sam morala otvoriti oči. Usred stvarnosti, koja već milenijima, katarzično, sanja, ali se do današnjega dana još nikada nije uistinu pokajala.

Na moju sreću, koja je neodvojiva od sudbine ove zbirke snova, prvo što sam ugledala bio je odavna mi poznati razdjeljak po sredini glave. Blehnula sam u nj, ko u utvaru. Bio je isti kao i na novinskim slikama, prema kojima sam, čitavo njegovo djetinjstvo, moljaka moga sina da modelira svoju prekrasnu kosu. Progovorio je (savršeno iskrivljenim) arapskim, kakvim govore danas svi Arapi (hvališući se, neumjereno, kako oni, eto, upravo zbog svoga jezika, jedini ispravno razumiju Qur`ân Ćasni. Sačuvaj Bože, nikada u životu nisam čula veću laž!).

Skoro bi me obmanuo, da nisam, sa svojim izvježbanim čûlom za katarzične sne, osjetila u njegovu govoru akcent (ne)zbilje. Franz K. Da potkrijepim svoje otkriće, preturila sam odmah, pogledom, svu priručnu biblioteku. I potvrdilo mi se isto. Među medicinskim tomovima, otkrila sam nekakve, za to mjesto potpuno neprimjerene, knjige o administraciji. Mazohistička nostalgija, zaključih, bivšeg činovnika, koji je, disciplinirano listajući, svakoga dana, uredske spise, učio šta je to besmisao. (Spoznaji da su policija i birokracija nerazdvojni sastojci životnog al-iksîra svakog političkog ludila, a gotovo da nema vlasti koja se nije shizofrenirala, ųrtvovano je djelo Franza K. I moje ųivljenje. Što će, možda, oboje naći svoje katarzično iscijeljenje u kristalnoj kugli, u koju ću, ako Bog da, zaviriti na kraju knjige.) Zato, ko ne pozna Franza K. iz njegove literature, teško da će razumjeti ovaj ispad sa birokratskim otrovom usred ambulante. Ali ja, koja sam ga progutala od prvog do zadnjeg slova, bila sam sad definitivno sigurna da pred sobom imam čuveno *preobraųenje*. (Koje je ranije dolazilo do čitalaca samo u svom, literarnom, metaforičkom, obliku.)

Neću se svađati! Neću ni raspravljati je li se to desilo zato što je izvršitelj Franzove posljednje volje, umjesto spaljivanja svih njegovih manuskripta, ove objavio u svojoj redakciji, a pod njegovim imenom. No, prije nastavka, moram se opet na trenutak vratiti u (europsku) prošlost moje

naobrazbe. Još i danas, neumoljivo iste, u svim biografijama Franza K. stoje slijedeće činjenice. Da se on (kao potomak naroda, koji se još pra-davno, što silom, što dobrovoljno, rasuo po svijetu), rodio u Pragu, trinaest godina prije (međunarodnog) Ciona. Malo ko bi danas priznao da on ni truna nije volio tog svog brata (nacionalistu), čiju je agresivnu ćud naslutio još od samog početka. I da je upravo iz straha pred njim i zapisao svoje katarzično predskazanje, koje kaže: *Jedan je kafež pošao tražiti svoju pticu.*

Pažljiv čitalac sjetit će se, baš ovim povodom, da mi je Anna F. ostavila u amanet njezina samotnog sunarodnjaka. (A ja sebi njegov čistilišni san, kojem je on sam dao ime *Preobražba*.) Te da me je još zadužila odgonetnut: je li to on došao provjeriti, u Palestini, tisućama kilometara daleko od svog rodnog, praškog, zavičaja, ostvarenje svoje davne zebnje – dijalektike ptice i kafeza? Je li to on stajao, u njezinu snu, ponizno, kao pred zamkom, samozatajno, preobražen, kajanjem, u Palestinca? Usred smrdljive lokve, u šta je alkemija (demokracije) 20. stoljeća pretvorila nekad zlatnu obalu. I da saznam, šapnula je, ako je moguće: je li to on, srićući, tiho, molitvu, Onom, Kojem se sve vraća, jecao, bezglasno, nad grupom palestinske djece? Zabavljene, u (prljavom) pijesku, (ratničkom) igrom (sakupljanja) piljaka (svaka bi se camera u to zaklela), dok ih je, elitna, okupaciona, smrt brižno držala na nišanu.

... a u dnu kadra, u dubokoj perspektivi, po prašnjavu drumu, kao Mala kola, iz nebeskog sazviježđa, kretala se, pogrebna, kolona, i ulazila u, suženu, blendu, sa, tanahnim, djetinjim, tijelom, kao, bijelom, lelujavom, mahramom, ponad, ožalošćenih, glava.

Pogađate! I da nije bilo Annina amaneta, ne bih ni zbog sebe same propustila pozabaviti se pojavom Franza K. u Gazzi. I to usred katarze. Kad sam ga vidjela još u Tîhu, bilo mi je

otprve jasno da on već decenijama živi u čistilišnom snu, kao u svojoj jednoj kući. U katarzi, koja, budući ispunjena kajanjem iskrena pisca, nije vremenita kao kod drugih ljudi. I nipošto samo lična. Ona je sâma savjest čovječanstva (na kakvim je rijetkim primjercima gomila skribomana i utemeljila svoju, čuvenu, mitologiju). Da bi mi vlastita bila čista u ovom slučaju, moram ispričati kako je moju munjevit, post-anestezijsku, odluku da očitam Franzov katarzični san odgodila jedna, pouzdana, obavijest. Nakon koje sam odletjela odmah na sasvim drugu stranu svijeta, što ste saznali još iz *Sna sedmog, ili Gazza, zaboravljena zemlja*. Ali, da biste, također, razumjeli taj (prividno) slučaj, kao i to zašto je on važan za Franzovu i moju vezu, reći ću vam, ukratko, o čemu je bila riječ. Upotrijebit ću za to posebno poglavlje, kako ni moji, ni dušmâni ove knjige, ne bi otkrili: da su svi ovi susreti upleteni u klupko jedne te iste katarze. Čiji sni, kao (Arijadne) niti, uvode svoje sanjače u sâmo središte palestinskog labyrinthosa. Zbiljnost čijeg užasa raskrinkava čitavu svjetsku historiju (i onu literature) jedino kao obijesnu metaforu, što se, umjesto djece (koja sad krvare), igra, dokone, igre skrivanja.

Pouzdana obavijest

Da se nisam odmah latila očitavanja Franzova, katarzičnog, sna, rezultat kojeg je bio i onaj doktor u Tûhu, krivac je isključivo *bud-bud*. Ko ne zna nek sad zna da je to qur`ansko ime za pupavca, čuvenu (bistru) pticu - podanicu Poslanika Sulaymâna (neka je mir na nj, i, o Bože, da mi je njegove mudrosti!). Zašto sumnjati da je to predak onog istog *bud-buda*, koji je tom kralju, Allâhovu obožavatelju, donio *pouzdanu obavijest*. O kraljici od Sâb`e, poklonici Sunca (o ime čije kraljevine se danas grabe, da ga nose, alternativno, i

teatralno, izvjesne britanske feministkinje. Mada, bijednice, pojma nemaju šta je to iskreno kajanje, koje je ovu kraljevsku idolopoklonicu, čim je zakoračila u dvorac od biljura, preobrazilo u najponizniju, samo Allâhovu, vjernicu).

Šta je htio *hud-hud* usred moje, izgnaničke, jave? Dozvo me u trenu kada sam, da ne mogu biti samija, koračala stazom, što je razdvajala na dvoje plantažu narandži. I savjetovao mi (sklopivši svoju, pametnu, kukmu), u toj čâmi, bez ijednog svjedoka: da istoga trena napustim misirsku zemlju. Inače, reče, uhapsit će me Fir`awnovi ljudi, i zametnut mi svaki trag. Planira se, obavještava me, pouzdano, racija na sve sumnjive, koji vjeruju u dolazak Osnivača (O, Bože, ubrzaj taj čas!) države istine i pravde. I u slične (fundamentalističke) navodno fantazije (od kojih strepi, već stoljećima, svaki *tâgût*). Među njima precizirao je, da će na udaru naročito biti snivači i zapisivači palestinskih, katarzičnih, snova, u kojima se prakticira jedna zastarjela, skoro zaboravljena, i od sviju prezrena djelatnost, koja se zove kajanje.

Onda je još dodao, meni za utjehu: da ne brinem ništa oko doktorova sna. Jer, tamo kuda idem, zbog Anne, u zemlju mudrog Poslanika Sulaymâna (iz čijih je ruku primila Islam njegova južna, jemenska, komšinica Balkisa od Sâb`e, carica-pokajnica), sigurno ću ga ponovo sresti. Taj susret, u prisustvu čestite Franzove sunarodnice (Führerove zatočenice), da će se uklopiti tačno u slijed snova u mojoj zbirci. Zato, da se nipošto ne opirem sudbini, koja je već sve uzela u obzir. Onda se samo kratko pozdravio, prizvavši na mene mir, uzdigao, i rasklopio svoju kukmu, još jednom, i odletio u šaš. U gustu šikaru, u koju je, da ne može biti lijenije, zarastao kanal za navodnjavanje (sočnih, egipatskih, narandži).

Iskoristit ću ovu priliku još samo reći da sam Misr napustila naglavačke. Ne zato što me bilo strah. Meni je, zapravo, svejedno pokopali mene u tvrdu, balkansku zemlju, na

Hridu, ili u rahli, azijski pjesak, usred Gize. No htjela bih (Yâ Rabbî, pomози mi, u tom naumu!), prije nego što legnem, zapisati sve snove, i, možda, iscijeliti sve palestinske (i svoje) bolove (futurističkim) pogledom u kristalnu kuglu. (Ako ne uspijem, što li sam, Bože, i otpočinjala ovu, zemnu, avanturu?!) Srce mi se cijepalo, priznajem, kada sam napuštala, u zoru, staru kuću u Kafr al-Gemâlu. Jer, njezine starosjedilice, ptice, moje sustanarke (za razliku od navike ljudi da se brzo zasite, čak i nebeske mane), nimalo se nisu umorile od moga, i prisustva snova iz ovog romana Yâ Filistîn! Kako mi je tek, samo da znate, bilo teško odreći se diskretnog društva gušterâ, koji su mi na rastanku rekli, skoro plačući, da će im mnogo nedostajati moja tišina.

Ali, bolje mi je, prije nego što me uhiti bilo čija policija, i prije nego što me ophrva nostalgija, vratiti se u Franzov, čistilišni, san. Kojeg on, vidjeli smo dvaput, i danas sanja, budući da se, pun kajanja, oslobodio licemjerja metafore. U jednom kritičnom trenu historije, u kojem je, nakon (literarnog) umiranja kukca, ukoračio sam, sav katarzičan, u suštu stvarnost Palestinca (odbivši biti mu više samo skrivena prispodoba). Kada je postao, dakle, po napatku vlastita djela, jedno sa (palestinskom) zbiljom, oslobodivši sebe artistskih muka. Preobrazba, iz koje on i danas, jer zvanična savjest čovječanstva i dalje spava, odbija izaći. Svim izdavačima usprkos, a Historiji svjetske književnosti posebice. Jer, Franz K., praški samotnjak, pripada pjesnicima, koji, umjesto da *blude svakom dolinom*, više vole ostati, zauvijek, u svom, katarzičnom, biću.

Smrt skrivene prispodobe

Nije me, dakle, s obzirom na pouzdanu *obavijest*, iznenadilo to što sam Franza K. srela ponovno, prilikom

Annina putovanja u *Zaboravljenu zemlju*. Zapanjilo me je samo jedno saznanje. Da ga nisam vlastitim očima vidjela, najprije u Tûhu, a onda u Gazzu, za što sad imam i Annu F. kao svjedoka, i sâma bih još uvijek bila obmanuta zvaničnom, literarnom, verzijom. Za koju sam nekad, naivno, vjerovala, s obzirom da je u pitanju moćno umijeće riječi, da ga je zauvijek zatočila u mimetičkom biću metafore. Stoga sam, čim sam onu djevojčicu otpratila u logor, u kojem je ona više voljela umrijeti, nego biti suučesnikom i svjedokom zločinâ nad Palestinom, došla hitro nazad. Pravo u Franzov san. Kojeg je on sam nazvao *Preobražba*, i iz kojeg se nikada, što malo ko zna, nije vratio.

A i kako bi? Prvo i prvo, to piscu odanom istini ne dopušta njegovo, najdublje, kajanje. Drugo, i drugo..., da skratim priču, a i radi autentičnosti, predlažem čitateljima zbirke da me prate u stopu, u ovom kasnom očitovanju Osmoga sna, ili Metamorfoze. Neka upale noćnu lampu, svijeću, ili ako nemaju ni jedno od toga, neka samo zamisle neku luču. Nek sjednu u neki kut vremena (računajući od trena od kada je, iz zidarskog ideala – piramidalnog trokuta – počelo zuriti u Palestinu jedno, Goliathovo, oko. (A koje i danas gleda s prekooceanskih novčanica, apoenom kojim je i obračunata ona davna trgovina sa ovom, svetom, zemljom.) Nek, zatim, uzmu, radi iluzije, neku od brojnih zvaničnih edicija *Preobražbe* Franza K. i Neka je čitaju, zajedno sa mnom, bez predrasuda. Jer sve što u njoj piše, gola je istina, iz njegovih vlastitih ruku. Sve do jednog, kritičnog, mjesta, koje se obično netačno, zove krajem, a na kojem se literatura zanavijek razišla s (Franzovom) zbiljom. (Raskršće, na koje ću vam kasnije, još mnogo preciznije, ukazat.) Naročito je istina ono da ga se, ubrzo po preobražbi, odrekla čitava obitelj (paradigma nacije), a njegov glas da je njegovu bossu izgledao naprosto kao *životinjsko* glasanje.

Također je sušta istina da su preobraćeniku u kukca donosili, počevši od jednog sudbonosnog jutra, samo ostatke, i

truhle otpatke hrane. Servirane na starim novinama, a poslije objedâ, jednostavno, pometane metlom. *Te da je njegova soba, prava, samo nešto odveć mala ljudska soba, koja je mirovala između četiri dobro poznata žida*, pretvorena, uskoro, u običnu spilju. Da je njegova (isto tako ljudska) obitelj, shodno njegovu novom životu (navodno) insekta (O, da se bar uistinu preobrazio u bubu, bilo bi nam mnogo lakše! lamentiraju i danas Franzovi sunarodnjaci), ispraznila sobu od namještaja. Prije svega pisaćega stola, kako bi on, kukac, mogao, neometano, kao prezren životinja, gmizati. Poslije je ta ista spilja pretvorena u kućno skladište za smeće.

Ova tužna priča i nadalje se sasvim korektno priča u svim službenim izdanjima *Metamorfoze*. No, očitač tog katarzičnog (što je prije ove zbirke malo ko znao) sna ne može se oteti dojmu da pred njim nije naprosto literatura. Koja se, iz navike svog (kukavičkog) bića, služi, skrivenom, prisposobom. Već da je na zaslonu ovog osmog, čistilišnog, sna prikazana prava, pravcata, palestinska, zbilja. Čije je vrijeme metafore bilo vrijeme historije. Sve do trenutka - dok - jedan - oblutak - koji - je - počivao - u - prašini - nije - pozvao... I tako dalje, o čemu će biti riječi u posljednjoj palestinskoj katarzi parable Goliathova zla, ili snu *Dāvūdova praćka*. Historije, rekoh, koja je, još od početka ovog stoljeća, počela viriti iz (zidarskog ideala) trokuta (piramide). I čije i danas, budno bulji, u nas (u tragediji Palestine ovjekovječeno, mladotursko, britansko, i cionsko), konspirativno, oko.

Za one čitatelje ove zbirke koji ne vjeruju književnosti, evo, ukratko, šta se desilo u *Preobraženju*. Taj i taj jedno se jutro, nakon nemirnih (tj. katarzičnih) snova, probudio prisposobljen u golemog kukca. Svog orožalog, i gadnog, navodno, iako se preobraćeni ni malo nije zgranuo nad svojim novim likom. To jest, on u svom unutarnjem biću nije otkrio ništa strašno, a pogotovu ne sramno. I, što je najčudnije, još je i dalje zadržao

svoja, nježna, sasvim ljudska, osjećanja prema cijeloj obitelji (a što praktično znači i prema naciji, štoviše prema čitavom, čovječijem, rodu). Također je sačuvao, neokrnjenim, osjećanje odgovornosti za posao, kojim je zarađivao, za svoju familiju, sve do jučer, da ne može biti poštenije, kruh svagdašnji.

Pa šta je onda navelo Franza K. na toliko kajanje, koje ga je oslobodilo metafore, i privelo samoj (palestinskoj) zbilji? To, da tu ništaneobičnost nisu kao takvu prihvatili članovi porodice čudnog obraćenika. Nego da su ga skrivali kao najveću sramotu. Smišljajući, uz to, potajno, većina njih, kako ga se što prije otresti. Što se jednoga dana, u literarnoj varijanti, koju držite u rukama (sjedeći u jednom kutu vremena, pod svjetlom neke stvarne, ili zamišljene luče, ili bar umornog uma), uistinu i dogodilo. Kao rezultat prostog izglednjivanja, koje je samo formalno sličilo dugotrajnom štrajku glađu. *Dodite vidjeti, crkao je; eno ga leži, crkao namrtvo!*

Ovako je, ne baš biranim riječima, obznanjena, od strane služavke, smrt metafore. Sad možemo zahvaliti Bogu, bili su izrazi olakšanja jednog od najbližih kukčevih rođaka. Tu se negdje, otprilike, završava samo literatura. Koje se i ne tiče, licemjernice! što se (literarne) sudbine zbivaju svuda uokolo. Uz uzvišenu ravnodušnost istih njihovih, naknadnih, pisaca (ili, što je u Jugoslaviji, baš ko i u obećanoj državi, češće, uz kukavno učešće mnogih od njih u političko-policijskim hajkama). Pa ako je literatura i stala nekoliko redova kasnije, mene se, zapisivača katarzičnih snova, to ne tiče baš ni malo. Meni ni na kraj pameti nije da me ona zavatlava, tobožnjim krajem Franzova, čistilišnog, sna. Zato, ko odluči vjerovati ovoj vrsti snova, predlažem da me odsad još pažljivije prati. Inače bi mu mogla izmaći zbilja, koje se ova umjetnost još jednom odrekla (možda zato što je, grka, stvarnost i ovaj put pretekla književnost; svojom maštom).

Franz K.
moj osobni vodič kroz san

Ako se sjećate, odmah po ispraćaju Anne F. nazad, u Amsterdam, vratila sam se pravo u san Franza K. Nisam tad rekla da me je dočekaao s dobrodošlicom. Prepoznao me odmah, iz Tûha, a onda otkrio da on mene, zapravo, zna još otprije. Po jednom događaju, koji bi, po svim zakonima katarzičnih snova, komotno mogao ući u ovaj dîwân. No, njegove su evokacije prekinula djeca, nad kojom je on, kako je i Anna primijetila, maločas, tiho, plako. Jer, kaže, na moje pitanje Zašto? sutra će ovom istom stazom prolaziti njihove dženaze. I prekosutra... i ko zna dokad, pa ipak, nikakva ih smrt ne zaustavlja.

Cadillac revolucija se udebljala! klicali su oko nas, grlati, dječiji, glasovi. Odmah sam se sjetila onog što sam vidjela u... (recimo) svijetu. Da se i druge liderske varijante te iste revolucije (s nešto više religioznog dekora), kao i sve ostale liderske revolucije (također nimalo vitke) vozikaju i u drugim markama (također velikih, i naravno skupih) kola. Zatim sam vidjela, istinu govoreć, da ni ovi elitni, umni, (sebeljubni) revolucionari, baš ko ni gornji, ne petljaju previše sa Šarí'om. (Takvih je puna i moja Bosna.) Jer, rezimiram li njihovu filozofiju, islamski su zakon i njegov moral obavezni praxis samo za vrhunsku 'ulamâ`. (Privatno rečeno, za dokone, vjerske, učenjake.) Po donjem, pak, kraju šari'atskog pruta (citiram li jednog takvog teoretika, mog zemljaka, ovjenčanog čak i robijaškom slavom), putuje ka Bogu samo, nedoumni, muslimunski puk.

No, nikako nisam ja bila neko ko je trebao otvoriti oči ovaj dječurliji. Oni su sami već razrogačili oči i svojim

apatičnim očevima. Sasuvši u lice i njima, i svim, svjetskim, političarima, te brojnim, dobro plaćenim, samozvanim, palestinskim vođama (u, svjetskom, egzilu) odluku: da više niko neće, u njihovo ime, pričati prazne priče o oslobođenju Palestine. Niti im njihove majke trebaju više šaputati, noću, na uši, da ih ne čuje ni tama, jalove nade: da će neko, otamo, iz daljine, preko sedam mora, kako bajka kaže, donijeti Palestini slobodu.

Oni će, kliču palestinski *šababi*, dok im u ovoj katarzičnoj noći, po sokacima njihovih logora, žare oči, ko svici, sami osvojiti dostojanstven život. Oni će *sami promijeniti sebe*, da bi im *Allâh promijenio stanje*. Osim iskrenih suboraca iz svih rasa i nacija, u čijim je srčanim atlasima Palestina dio Božje zemlje, po kojoj već decenijama bivše žrtve siju nered, ne treba im ničija (glumačka) pomoć. Ponajmanje im treba (nacionalistička) reprezentacija, sastavljena od svjetskih putnika, boraca, i mirotvoraca, od kojih mnogi, sve kad bi Palestina sutra i bila slobodna, ne bi nipošto došli u njoj živjet. (Osim, na post-revolucionarnim dvorovima.) Toliko im se, naime, osladio Zapad, i njegovi opijumi (priznanje koje ne bi dali, ni za živu glavu, u svojim vatrenim govorima).

Niti im trebaju profesionalni autori i autorice slogana, koji su već ubili jednu revoluciju. Umišljajući da se, preko noći, čitava (dvije i pol tisuće godina stara i slavna, opet neka) nacija, preobrazila u kolektivnog dirigenta Muḥammadovu (š) Ummatu. Zajedno sa svojim nitkovima, licemjerima, i neznačicama. I da ju je za tu, odsad vječnu, ulogu, odabrao Bog lično, a ostatak muslimunske raje (valjda i stvorio samo zato) da njihove parole, što doslovnije, izvikuje. Nemam vremena zapisivati katarzične snove globalja, iako su bolji od snova živih. Ali ne mogu prešutjeti da sam u jednom takvom vidjela, kako je iz kabura našeg ispravnog Imâma, neka je Allâh zadovoljan s njim, izrasla čemerika. Iz tuge, povjeri mi u istom

čistilišnom snu Behešti-Zehra, koju je Imâm donio sa sobom da je, uz pomoć šahîda, zakopa što dublje; u vlastitoj smrti.

Kao da svi iskreni muslimuni ove planete nisu borci jedinstvene revolucije! mislim i sâma, grča od čemera. Kao da i oni ne daju svoje žrtve, i nemaju svoju muku! Njihovi su, kažu djeca, slogani-krici izdanci decenijskog (palestinskog) ropstva, kojeg su oni upoznali kao jedini životni oblik. Siti su oni izdaja muslimunske braće, sa (i oko) kraljevskih i predsjedničkih tronova, i depresije svojih očeva. Dovoljan im je bio Imâmov (r.) poziv pa da nauče, da sami moraju očistiti maglu sa zaslona svoje katarze. Na kojem sad čitaju, jasno ispisano, da *nema moći ni snage osim kod Allâha, Najuzvišenijeg, Najvećeg*. Njihova dugogodišnjeg ilegalca, Čije ime, danas, i oni slave, glasno, bez straha, sa menara, diljem Palestine.

Sve sam ovo zapisivala ko bez duše. Kao da se i nebo oktobarsko spustilo niže, da sve dobro čuje, i gledalo u čudu. Nisam čekala da me Franz pozove dvaput u obilazak ove obećane zemlje (po kojoj niču dječje humke, ko da su vlati trave). Još me je, prije polaska, ovako savjetovo: da se, radi vlastite sigurnosti, nadalje pravim da sve što vidim u njegovu katarzičnom snu zapravo čitam iz američkih novina. On je, prisjeća se, išao tamo, preko Oceana, u jednoj svojoj knjizi. Ali mu ne daju više vizu, otkad je literarno usmrtio metaforu, za ljubav očite istine. Kao da su i sâme te novine počele čistilišno sanjat, i s ponešto kajanja (punim se optimizmom). Možda se i Sotona nasitio zla, pa i on počeo žudjeti svoju katarzu?

Morala bih, ipak, požuriti iz ovog u deveti san (*Dâwûdove praćke*). Jer, rešetke kafeza postaju sve gušće. Zato se, evo, i držim preporuke. Bilježim isto što stoji i u novinama. Trideset posto Palestinaca sa Zapadne obale, i četrdeset i šest posto iz Gazze (vrijeme, pune četrdeset i četiri godine nakon nürnbergške katarze), svakoga dana, satima putuje, do vječne države. Do svojih (bivših) rodnih gradova, sela, polja, i kuća, da

tamo, glumeći nekvalificirane poljske i građevinske radnike, kanalizere, čistače ulica, perače suđa, lovce na štakore... frustriraju svoje diplome doktorâ, pravnikâ, inženjerâ... Da svoja (bivša) svetišta savnjaju sa zemljom, i da na njima grade moderna parkirališta. I supermarkete. A sve to samo zato da bi zaradili kakve otpatke, i ostatke hrane, koje će ponijeti, svojima, zamotane (baš kao što Franzova književnost opisuje) u, požutjeli, novinski, papir.

Dotle će *izabrana nacija*, koja je, koliko do jučer, i sama plaćala danak metafori, obavljati elitne poslove. I prepričavati suvremenu povijest, vječne, države, u obliku vica. *Ponosna*, priča jedan član Knesseta, *cionistička baka* (valjda zbog senilnosti neoprezna), *hvali se svom unuku da je njegov djed gradio ceste, pruge, naselja*... jednom riječju, podizao čitavu ovu modernu, obećanu, zemlju, vlastitim rukama. Na što je unuk, vidno uzbuđen zbog te porodične sramote, uskliknuo, razočarano: Nisam znao da je djeda bio Arap!

Oni pak Palestinci (zajedno sa Franzom, mojim liječnikom), kojima se ne posreći dobiti spomenuta zaposlenja, krađu Bogu dane po gradskim trgovima. Čekajući ne bi li im (njihovi kolege po sveučilišnim, i diplomama drugih škola) dali mogućnost kakve zarade. Na primjer, da im operu kola. Ili, počiste podrume. Ili da pometu pocrkale insekte, koje njihove gospođe izbacuju iz svojih domova; sa konsternacijom. (Mada te iste tete, noću, kada čitaju priče najvećeg pisca svoje nacije, grcaju u suzama nad tragičnom sudbinom njegova kukca. Jer, stručni su im književni kritici rekli da u nesretnom životu te prisposdobe trebaju prepoznati sudbinu vlastitih predaka. Kakva je stoljećima bila, sve do apokaliptičke sezone, 1948, u svijetu glasovite kao period oslobođenja.)

Franz K., moj osobni vodič kroz svoj vlastiti, katarzični, san, skrenuo mi je pažnju na još jedan međunarodni, ideološki, trik. Palestinci su, kaže, u najnovije vrijeme dobili pravu,

ljudsku, prisposobu. (Valjda i obratno.) Svoju crnu braću u Bogu i u patnji), iz južnoafričkog Soweta. Nisu ova dva (insektoidna) naroda jedino što veže dvije (demokratske) države u (dijaboličnu) koaliciju. One obje imaju još i skrivene, atomske, centrale. Ona iz palestinske pustinje Neguev, Dimona, otkriva mi Franz K., ima u susjedstvu Ansârî III. Konclogor za neposlušne negrađane (države u vlastitoj zemlji). Čijim se pitomcima, eto, može desiti, nesretnim slučajem, u toku penološkog tretmana, radioaktivna solucija. Kao nemila posljedica komšijskih, atomskih, opita. (Šta li bi na sve ovo rekao jedan od velikih šefova tzv. Međunarodnog nürnbergškog suda, Churchill? Možda u svom starom stilu, da semit i semit nikako ne mogu biti isto.)

Ne smijem, međutim, zaboraviti, diktira mi Franz K. dalje svoj san, izravno, u PWP (dok mi oči slijepe od svjetla sa ekrana), da Palestinci nabrojane poslove, u cilju biološkog (eventualnog) preživljenja, mogu obavljati samo u specijalne dane. Kad nisu na snazi redarstveni sati. Kad se ne vrše racije. Kada sve što zna govorit nije pozvano na saslušanja (uz elektrostimulatore). Kad Gazza i Zapadna obala nisu proglašene zatvorenim zonama. Kad Istočni al-Quds ne krvari. Ili, kada se, uopće, između danas i sutra preživi. U takve dane, ima vremena na bacanje. Ko god hoće, može do mile volje tratiti vrijeme, gušći se u smradu, u jadu frustracije, usred ljudskoga roda i Civilizacije, koja se, koliko jučer, klela, da više ne bi preživjela – genocide.

Još mi je dva najnovija čuda otkrio Franz K. koji se, pun kajanja, otarasio uloge pisca *Metamorfoze*, i pokajnički preobrazio u Palestinca. Prvo je čudo da ovaj narod, koji živi u unutarnjem izgonu, ima pravo sahranjivati svoje mrtve samo u pola noći. (Da ih, valjda, ne vidi sunce, pa iskoristi za političke, reklamne, spotove, kad ode na Zapad, zaći; možda od sramote.) Pravilo dalje nalaže da u pogrebnoj povorci mogu biti samo

šest ožalošćenih lica. Inače, u slučaju neposluha, slijedi im jedna, ekstravagantna, smrt. (Zanat, koji su, kao i ostale vještine torture, okupatorske gazde izučile na vlastitoj koži u Drugom, svjetskom, ratu. Pa se sad marljivo trude da im to znanje, u nesvijetu, ne pojede zaborav.)

Naime, kazna za neposlušne je iskopati, vlastitim rukama, vlastite rake. Zatim, po mogućnosti dobrovoljno, leći u njih. Potom će ih okupatorska omladina (braća po ocu Adamu, i majci Hawwi, što bi rekli himerični mirovnjaci), inače vršnjaci palestinskih gaya, zasuti blatom, i kamenicama. Uz pomoć buldožera. Bez ikakva suvišnog (vjerskog) ceremonijala, i sa što manje publiciteta, molim lijepo! Zapravo, dozvoljen je samo rekvijem, iz grla kibbucina: *Kol hakavod!* Što bi u prijevodu značilo: Dobro obavljeno!

Drugo je čudo uistinu čudo nad čudima. Desi li se da nekog Palestinca sa tzv. Okupiranih teritorija zatekne noć u Državi, uskrsava iz mrtvih (Franzova) metafora. Jer, u svrhu skrivanja od *Noćnoga zakona*, od izabrane gospode, i njihove, izabrane, policije, po kanalima, u kantama za smeće, javnim zahodima, i na drugim, što prljavijim mjestima, taj isti Palestinac mora biti sitan, kao buba. Sad mi je već svega bilo previše. Rekla sam Franzu, s kojim me je zadesio mrak u Jaffi (pa je i sam morao, privremeno, nazad, u svoju, uskrslu, prisposobu), da mu hvala na njegovu snu. A on meni, da me ne može pustit otići, prije nego što mi otkrije tajnu odakle me, zapravo, zna.

Zna, kaže, da sam i sâma već deceniju prisiljena živjeti samo kao metafora. Pozna on mene još iz one čuvene racije (1983.), kada su *unutarnji neprijatelji* Jugoslavije (koji se s pet dnevnih molitvi klanjaju Bogu) masovno prognani; iza rešetaka. A *vanjski*, tj. studenti iz tzv. islamskih zemalja, preko, gostoljubljive, granice. On da je u mom gradu, otkriva mi, u to doba, upravo završio studij medicine, uspješno prakticirajući,

godinama, sve rituale nevjernika. To da je bio trend tada među Palestincima, i uvjet da se dobro i jeftino školuje u ovoj komunističkoj zemlji.

Ali, reče, ulični policijski doušnik (kakvih u tom lijepom gradu ima više nego oblaka pred kišu) uhvatio ga je na zlodjelu. Pozdravio je, naime, jednog od nekoliko milijuna jugoslavenskih muslimuna riječima *Assalâmu 'alaykum*, i ovaj mu je uzvratilo istim, inkrimirajućim, pozdravom. Čime su obojica (po stručnoj ocjeni beogradske centrale) ugrozili javni red i mir, štoviše, sigurnost države. Tako je Franz K., a da o tome prije nije ni sanjao, u Jugoslaviji, naprasno, spoznao: da alegorija kukca (koja je nekad bila i jhudijska) nije danas ekskluzivno palestinski fenomen. Već da se ona, kao cinična povlastica, daje muslimunima uzduž i poprijeko Planete, po kojoj, onda, i Zapad, i (grimizni) Istok (čija boja danas panično žuti), sipaju, da ne može biti raskošnije, sve u ime demokratske slobode, barutske, kemijske, medijske, i rušdijevske, insekticide.

Onda je, kako već znam, vodio praksu u Tūhu, dokle sam ja čak daleko morala ići po zdravlje. Jer, čuo je (stopostotnu istinu) da se ispred klinika njegova bivšeg medicinskog faksa, u mom rodnom Sarajevu (gdje se, sjetite se, rodila i Elza), baš ko u Gazzu, preventivno lome noge. Isključivo islamskim, takozvanim, fundamentalistima. Da im ne bi palo na um tražiti šta u tim, humanim, ustanovama, sa kojima, po nalogu jugoslavenske tajne policije, Bog nema ništa zajedničko. A što ga je Fir`awn protjerao, pa se evo obreo u Palestini, da s njom pobjedi, ili umre, sam je kriv, nastavlja Franz ispovijest, prije rastanka. Nije razumio jezik *bud-buda*, koji je i njega pouzdano obavijestio o faraonovim, augustovskim, uhićenjima. Međutim, nije mu, kaže, krivo na sudbinu. Jer, tek je ovdje iz (estetske) metafore definitivno prešao u zbilju. I potvrdio svoju staru slutnju: da je *jedan kafez*, još 1948, našao Palestinu, *svoju*, dugo traženu, *pticu*.

Tako se završio katarzični san kojem je Franz K. dao ime *Preobrazba*. Znala sam, od samog početka, da preda mnom nije naprosto književnost. Već crna, palestinska, stvarnost, čije je vrijeme alegorije bilo vrijeme Historije (stare prevrtljivice!). Sve do trenutka dok jedan palestinski dječak nije podigao oblutak. Iz prašine Gazze, u kojoj je ovaj, strpljivo, čekao, skoro čitavo stoljeće. Je li on bio iz istoga roda kao i kamenčić što je nekad davno doviknuo malom pastiru: *O Dâwûd! Uzmi me i ubi mnome Goliatha. Jer, zaista, ja sam stvoren da ga ubijem!?* Je li i ovaj današnji piljak odao palestinskom dječaku svrhu svoga stvaranja? Da, hitnut iz njegove pračke, zaokruži parabolu Goliathova zla. Čija katarza, još od davnih, poslaničkih, vremena, opisujuć ljudsku povijest, raskrinkava, tog zlikovca, kao sina međunarodne – dijabolične – nacije.

Žurim sad očitati ovu vijest u posljednjem palestinskom, čistilišnom, snu parobole Goliathova zla. Orijaša, iz čijih šaka krhka ljudska pamet može počet izbavljene čovjeka tek prethodnim, katarzičnim, saznanjem: da vlast tiranâ nikad ne počiva na nekoj njihovoj stvarnoj moći. Već na Kukavičkoj nemoći Adamova roda, koji je zametnuo zavjet dat Bogu, kad je, nakon stvaranja, bio upitan: *Nisam li Ja Gospodar vaš?* a on uzvratio: *Jesi! Svjedočimo.*